



دانشگاه آزاد اسلامی

واحد اردبیل

گروه آموزشی حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته حقوق - جزا و جرم شناسی

عنوان

بررسی تطبیقی جرم تخریب محیط زیست در حقوق ایران،

فقه امامیه و حقوق فرانسه

استاد راهنما:

دکتر گلناز مرادی پسند

نگارنده:

مجتبی قربانی

پائیز ۱۳۹۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه آزاد اسلامی

واحد اردبیل

گروه آموزشی حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته حقوق - جزا و جرم شناسی

عنوان

بررسی تطبیقی جرم تخریب محیط زیست در حقوق ایران،

فقه امامیه و حقوق فرانسه

استاد راهنما:

دکتر گلناز مرادی پسند

نگارنده:

مجتبی قربانی

پائیز ۱۳۹۹



معاونت پژوهش و فناوری

فرم منشور اخلاق پژوهش

اینجانب مجنّب قربانی دانشجوی رشته حقوق جزا و جرم شناسی تعهد می نمایم که اصول زیر را در انجام پایان نامه مدنظر قرار داده ام *

۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت *

۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان، نبات) و سایر صاحبان حق *

۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش *

۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش *

۵- رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیرعلمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار *

۶- اصل راز داری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان با و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق *

۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم با و حرمت با در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی *

۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد *

۹- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیرحرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیرعلمی می آلاینند *

محل امضاء و تاریخ



تاریخ:

شماره:

پیوست:

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب **مجتبی قربانی** دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق جزا و جرم شناسی که در تاریخ از پایان نامه خود تحت عنوان « **بررسی تطبیقی جرم تخریب محیط زیست در حقوق ایران، فقه امامیه و حقوق فرانسه**» با کسب نمره و درجه دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده‌ام.
- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه با و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشیم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی - ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

سیاسگزاری و قدردانی

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و دورد بر محمد(ص) و خاندان پاک او، طاهران معصوم، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی شائبه ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگاریم. اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تأمین می کند و سلامت امانت‌هایی را که به دستش سپرده اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعَمِ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ»

از استادان فرزانه و فرهیخته‌ای که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نموده و بارانمایی‌های خود انگیزه‌ی کسب علم را دو چندان نمودند، از استاد با کمالات و شایسته، سرکار خانم دکتر گلناز مرادی پسند که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفتند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

و در پایان، از تمام کسانی که بنده را در این امر یاری فرمودند کمال تشکر و قدردانی را دارم. باشد که این خُردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

تقدیم:

تقدیم به پدر و مادر بزرگوارم: آنان که وجودم برایشان
همه رنج بود، وجودشان همه برایم مهر.
توانشان رفت تا به توانایی برسم و موهایشان سپید
گشت تا رویم سپید بماند.
آنان که راستی قامت در شکستگی قامتشان تجلی
یافت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده:
۲.....	مقدمه:
۳.....	الف: بیان مساله
۷.....	ب: پیشینه پژوهش
۱۰.....	ج: نوآوری و جدید بودن پژوهش
۱۰.....	د: سوالات پژوهش
۱۰.....	ه: فرضیات پژوهش
۱۱.....	و: اهداف پژوهش
۱۱.....	ز: روش شناسی پژوهش
۱۲.....	ح: ساختار پژوهش:
۱۳.....	فصل اول : کلیات, مبانی و مفهوم شناسی
۱۴.....	۱-۱- مفهوم شناسی محیط زیست
۱۴.....	۱-۱-۱- تعریف محیط زیست
۲۱.....	۲-۱- تخریب محیط زیست
۲۱.....	۱-۲-۱- مفهوم لغوی و اصطلاحی تخریب محیط زیست
۲۲.....	۲-۲-۱- جرایم زیست محیطی
۲۳.....	۳-۱- تعریف آلودگی محیط زیست
۲۶.....	۱-۳-۱- مفهوم آلودگی محیط زیست در حقوق ایران
۲۸.....	۲-۳-۱- تعریف آلودگی محیط زیست در حقوق فرانسه
۲۹.....	۳-۳-۱- گونه های آلودگی محیط زیست
۳۲.....	۴-۳-۱- انواع تخریب زیست محیطی
۳۲.....	۱-۴-۳-۱- آلودگی هوا

۳۴	۱-۳-۴-۲ آلودگی آب
۳۴	۱-۳-۴-۳ آلودگی خاک
۳۵	۱-۳-۴-۴ آلودگی های دیگر
۳۷	۱-۴-۴ مفهوم تخریب زیست محیطی از دیدگاه حقوقدانان
۳۸	۱-۴-۱ مفهوم تخریب محیط زیست در اسناد بین المللی
۴۲	۱-۴-۲ مفهوم تخریب زیست محیطی در حقوق ایران و حقوق فرانسه
۴۴	۱-۵-۱ منشاء تخریب زیست محیطی
۴۵	۱-۵-۱ تخریب ناشی از نقض قرارداد یا خسارت ناشی از تخلف از اجرای تعهد
۴۶	۱-۵-۲ تخریب ناشی از تقصیر غیر قراردادی
۴۷	۱-۵-۳ تخریب ناشی از ارتکاب جرم
۴۸	۱-۶-۱ ویژگیهای خسارت زیست محیطی
۴۹	۱-۶-۱ متنوع بودن خسارت زیست محیطی
۵۰	۱-۶-۲ فرامرزی بودن خسارت زیست محیطی
۵۰	۱-۶-۳ قابل تعیین نبودن عامل زیان و زیان دیده
۵۰	۱-۷-۱ مبانی قانونی جرم تخریب محیط زیست
۵۳	۱-۷-۱ روش های ارتکاب جرم تخریب محیط زیست
۵۷	۱-۷-۲ مبانی نظری جرم تخریب محیط زیست
۵۷	۱-۷-۲-۱ مبنای مسئولیت اشخاص خصوصی و عمومی در قبال خسارات زیست محیطی
۵۹	۱-۷-۲-۲ مبنای خطر
۵۹	۱-۷-۲-۳ مبنای تضمین حق
۶۱	فصل دوم: تخریب محیط زیست در حقوق ایران و فقه
۶۳	۲-۱-۱ جرم انگاری تخریب محیط زیست
۶۳	۲-۱-۱-۱ ماهیت جرم تخریب محیط زیست
۶۵	۲-۱-۲ عناصر جرم تخریب
۶۵	۲-۲-۱ عناصر عمومی جرم
۶۶	۲-۲۱-۱-۲ عناصر اختصاصی جرم
۶۷	۲-۲-۱-۲ تاثیر عناصر تشکیل دهنده جرم در وقوع جرم

- ۲-۲ عناصر جرم تخریب محیط زیست ۶۷
- ۱-۲-۲ عنصر قانونی جرم تخریب محیط زیست ۶۷
- ۱-۱-۲-۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی ۶۸
- ۲-۱-۲-۲ قوانین مربوط به آلودگی آب ۶۸
- ۳-۱-۲-۲ قوانین مربوط به آلودگی هوا ۶۹
- ۴-۱-۲-۲ قوانین مربوط به آلودگی صوتی ۷۰
- ۵-۱-۲-۲ قوانین مربوط به آلودگی خاک ۷۱
- ۶-۱-۲-۲ قوانین مربوط به آلودگی شیمیایی و هسته‌ای ۷۱
- ۷-۱-۲-۲ قوانین مربوط به آلودگی ناشی از زباله و نخاله ۷۲
- ۸-۱-۱-۲-۲ آلودگی ناشی از پسماندها ۷۳
- ۲-۲ ارکان جرم تخریب محیط زیست ۷۴
- ۲-۲-۲ عنصر مادی ۷۸
- ۱-۲-۲-۲ رفتار مرتکب ۷۸
- ۱-۱-۲-۲-۲ فعل ۷۹
- ۲-۱-۲-۲-۲ ترک فعل ۷۹
- ۳-۱-۲-۲-۲ موضوع جرم ۸۰
- ۴-۱-۲-۲-۲ وسیله ارتکاب جرم ۸۲
- ۵-۱-۲-۲-۲ نتیجه ۸۳
- ۶-۱-۲-۲-۲ رابطه سببیت ۸۳
- ۳-۲-۲ عنصر معنوی ۸۴
- ۱-۳-۲-۲ جرم عمدی ۸۴
- ۲-۳-۲-۲ جرم عمدی مقید ۸۴
- ۳-۳-۲-۲ جرم عمدی مطلق ۸۵
- ۴-۳-۲-۲ جرم غیرعمدی ۸۷
- ۳-۲ رویکرد فقهی جرم تخریب محیط زیست ۸۸
- ۱-۳-۲ مبانی فقهی ۸۹
- ۱-۱-۳-۲ قرآن کریم ۹۰

۹۱	۲-۱-۳-۲ سنت
۹۴	۳-۱-۳-۲ دلیل عقل
۹۵	۴-۱-۳-۲ اصول و قواعد فقهی
۹۶	۱-۴-۱-۳-۲ قاعده اتلاف
۹۷	۲-۴-۱-۳-۲ قاعده تسبیت
۹۸	۳-۴-۱-۳-۲ قاعده لاضرر
۹۹	۴-۴-۱-۳-۲ قاعده ضمان
۱۰۱	۵-۴-۱-۳-۲ قاعده ضمان تعدی و تفریط
۱۰۲	فصل سوم : تخریب محیط زیست در حقوق فرانسه
۱۰۳	۱-۳ ماهیت جرم تخریب زیست محیطی در حقوق فرانسه
۱۰۴	۱-۱-۳ مبانی نظری جرم تخریب محیط زیست در حقوق فرانسه
۱۰۵	۱-۱-۳-۱ دگرگونی نظریه تقصیر در غرب
۱۰۶	۲-۱-۳-۱ نگرش به محیط زیست طبیعی
۱۰۶	۳-۱-۳-۱ نگرش به محیط زیست به عنوان روستا یا باغ
۱۰۷	۴-۱-۳-۱ نگرش به محیط زیست شهری
۱۰۷	۵-۱-۳-۱ نگرش به محیط زیست جهانی
۱۰۸	۶-۱-۳-۱ نقش تاریخی محیط زیست در درون نظریه اجتماعی
۱۰۸	۲-۳ ارکان جرم تخریب محیط زیست در حقوق فرانسه
۱۰۹	۱-۲-۳ رکن مادی
۱۰۹	۲-۲-۳ رکن معنوی
۱۰۹	۳-۲-۳ رکن قانونی
۱۱۲	۳-۳ شیوه های جبران خسارت در حقوق ایران و حقوق فرانسه
۱۱۳	۱-۳-۳ اعاده به وضع سابق
۱۱۵	۲-۳-۳ پرداخت غرامت یا جبران از راه دادن معادل
۱۱۶	۳-۳-۳ نحوه تعیین و ارزیابی میزان خسارت در ایران و حقوق فرانسه
۱۱۸	۴-۳ آئین دادرسی در جرم تخریب محیط زیست
۱۲۳	۱-۴-۳ اقامه دعوی در جرم تخریب محیط زیست

۱۲۴ طرفین دعوی ۱-۱-۴-۳
۱۲۴ شاکی ۲-۱-۴-۳
۱۲۶ موضوع دادخواست ۴-۱-۴-۳
۱۲۹ جبران زیان ۵-۱-۴-۳
۱۲۹ (مقابل) ۶-۱-۴-۳ دعوی پیش گیرانه
۱۳۰ (قطع همکاری) ۷-۱-۴-۳ قرار منع
۱۳۰ دعوی جمعی ۴-۲-۲-۴
۱۳۱ دفاعیات و اثبات دعوا ۲-۴-۳
۱۳۲ (حقوق ایران و حقوق فرانسه) ۱-۲-۴-۳ بار اثبات دعوی در
۱۳۴ عوامل توجیه کننده اجباری ۲-۲-۴-۳
۱۳۴ (دخالش شخص ثالث) ۱-۲-۲-۴-۳ دخالت
۱۳۴ (رعایت دستور یا تعلیمات دولتی) ۲-۲-۲-۴-۳ رعایت
۱۳۵ عوامل توجیه کننده اختیاری ۳-۲-۴-۳
۱۳۵ (داشتن مجوز دولتی) ۱-۳-۲-۴-۳ داشتن
۱۳۵ (رعایت معلومات علمی و فنی زمان انجام فعالیت) ۲-۳-۲-۴-۳ رعایت
۱۳۵ (مرجع صالح برای رسیدگی در حقوق ایران و حقوق فرانسه) ۵-۳ مرجع
۱۳۶ (دادگاه نامناسب) ۱-۵-۳ دادگاه
۱۳۷ (قانون صالح) ۲-۵-۳ قانون
۱۳۷ (نظریه اعمال قانون مقرر دادگاه) ۱-۲-۵-۳ نظریه
۱۳۸ (نظریه اعمال قانون محل وقوع فعل زیانبار) ۲-۲-۵-۳ نظریه
۱۳۹ (نظریه انتخاب قانون مناسب) ۳-۲-۵-۳ نظریه
۱۴۰ نتیجه:
۱۴۴ پیشنهاد:
۱۴۶ منابع:

چکیده:

آلودگی و تخریب محیط زیست و خسارات ناشی از آن، یکی از معضلات اساسی جوامع صنعتی و شهری امروز و یکی از اصلی‌ترین موضوعاتی است که در حقوق محیط زیست به آن پرداخته می‌شود. لذا با توجه به لزوم پیگیری کیفری و جبران هر نوع ضرر و زیان در اکثر نظام‌های حقوقی، مطالعه و ارزیابی و بحث از جرایم ناشی از خسارات زیست محیطی از جایگاه ویژه‌ای در علم حقوق برخوردار می‌باشد. بر این اساس، تلاش بر این است که مبنای این جرایم با نگاه بر دیدگاه‌های حقوق ایران و فرانسه مورد تبیین و تشریح و واکاوی قرار گرفته و مبنایی مناسب برای این مسئولیت یافت گردد. چرا که، جرم‌انگاری تخریب محیط زیست نسبت به تکلیف عمومی حفاظت از محیط زیست و جبران خسارات ناشی از آلودگی‌های زیست محیطی بیگانه نیست ولی قواعد مرسوم آن در پاسخ‌گویی به این موضوع و منافع و حقوق عمومی کارآمد نیست. بدین لحاظ، قوانین خاصی در حقوق کشورهای مختلف در رابطه با جرایم زیست محیطی پیش‌بینی شده است که از مهم‌ترین دستاوردهای قانون‌گذاری جدید در سطح جهانی، تغییر مبنای مسئولیت مدنی در این زمینه است که اصولاً آن را تابع مسئولیت بدون اثبات تقصیر قرار داده‌اند که از جمله می‌توان به دستورالعمل ۲۰۰۴ پارلمان و شورای اروپا در این خصوص اشاره نمود که بر طبق آن، دولت‌های عضو ملزم شده‌اند تا قواعد آمرانه‌ی آن را به قانون ملی خود وارد کنند. اما مطالعات انجام شده در حقوق ایران نشان می‌دهد که، با وجود این که اصل اولیه‌ی مورد پذیرش برای مبنای مسئولیت مدنی، مسئولیت مبتنی بر تقصیر است، ولی این مسئولیت پاسخ‌گوی نیازهای جامعه‌ی امروزی در خصوص جبران خسارت وارده بر محیط زیست نمی‌باشد؛ لذا با استمداد از اصول و قواعد فقهی و کمک جستن از قوانین و مقررات همانند اصل پنجاهم قانون اساسی و همچنین از طریق تفسیر قوانین خاص زیست محیطی می‌توان مسئولیت بدون اثبات تقصیر را به عنوان مبنایی مناسب برای مسئولیت مدنی زیست محیطی پذیرفت.

کلید واژگان: محیط زیست - جرم تخریب - مجرم و مجازات - جبران زیان - حقوق ایران - فرانسه

توسعه لجام گسیخته صنعتی، طبیعت را دگرگون ساخته و صدمات چبران ناپذیری به محیط زیست بشری وارد کرده است. در نتیجه امروزه محیط زیست و حق بر داشتن محیط زیست سالم و حفاظت از آن از نظر اخلاقی و اجتماعی دارای اهمیت فوق العاده ویژه است. این اهمیت و ضرورت به این دلیل است که این ارزش جمعی متعلق به همه افراد جامعه است و زندگی اجتماعی سالم به طور تنگاتنگی به سلامتی زیستی پیوند خورده است. با توجه به مفهوم رایج و متداول محیط‌زیست که بیان‌کننده همه فعالیت‌ها و رابطه متقابل بین انواع موجودات زنده از جمله انسان با محیط پیرامونشان است این نتیجه حاصل می‌شود که حقوق محیط‌زیست علاوه بر زیر پوشش قرار دادن تمام رشته‌های مختلف حقوق کلاسیک شامل حقوق خصوصی، حقوق عمومی، حقوق بین‌الملل و آن قسمت از حقوق را که سعی دارد مفهوم محیط‌زیست را در تمام قسمت‌های حقوقی وارد کند نیز در بر می‌گیرد. نخستین قانون جامع که به طور نسبی در خصوص همه ابعاد محیط‌زیست که تغییرات ساختار تشکیلات سازمان حفاظت محیط‌زیست را نیز در پی داشت به تصویب رسید قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست در مورخ ۱۳۵۳/۰۳/۲۸ است خودداری کنند. در قانون برنامه اول توسعه، جهت جلوگیری از آلودگی محیط‌زیست و جبران خسارت وارده راهکار خاصی در قالب تبصره ۱۳ این قانون لحاظ شده است. حقوق کیفری محیط‌زیست جزیی یا کلی شامل بخش‌های متعدد از مقرراتی می‌شود که با ملاک‌ها و محک‌های تاسیس یا با محک‌های مادی و تعریف محیط‌زیست تاکید دارند. با توجه به تعداد قوانینی که با مسائل زیست محیطی به معنای عام آن مرتبط هستند در این راستا وقوانین ناسخ و منسوخ، عام و خاص، مطلق و مقید وجود دارد که قانونگذار با توجه به اهمیت موضوع مواردی از قانون مجازات اسلامی مانند: ۶۷۵، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۶، ۶۸۸، ۶۸۹ را به این مهم اختصاص داده است. اصل ۵۰ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۵۸ یکی از مهم‌ترین اصول قانونی در حوزه محیط‌زیست است که با تاکید بر حفظ حقوق نسل‌های آینده به موضوع حفظ محیط‌زیست و مسئولیت همگانی در این خصوص پرداخته است و ۲۰ قانون در موضوع محیط‌زیست شناسایی شده است. در نظام حقوقی فرانسه توجه و اهمیت محیط زیست سالم به درستی مورد توجه نظام کیفری قرار گرفته است. در قانون جرائمی همانند بهره برداری از تاسیسات غیر قانونی، اقدام غیر قانونی در رابطه با مواد رادیواکتیو و مواد و کالاهای خطرناک و ایجاد خطر شدید با انتشار سم جرم انگاری‌هایی مرتبط با تخریب محیط زیست صورت گرفته است. که در نظام حقوقی ایران جرم انگاری‌هایی با این عناوین پیش بینی نشده است. در فقه هم مبانی

محکمی در این باره وجود دارد اما در برخی از آنها ضمانت اجرایی قوی وجود ندارد. جرم زیست محیطی هر نوع فعلی یا ترک فعلی را گویند که سبب ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی سلامت بشر می شود. حقوق محیط زیست و منابع طبیعی به واسطه ارتباط تنگاتنگ با علوم و تکنولوژی عمیقاً تحت تاثیر آنها قرار گرفته و به همین علت درک مسایل آن مستلزم اطلاعات اولیه در محیط زیست است.

الف: بیان مساله

محیط زیست در دو مفهوم به کار برده می شود یکی مفهومی که از علوم طبیعت ناشی می شود و تحت عنوان «محیط زیست طبیعی» معرفی شده و دیگری در تعامل با ساز و کارهای انسانی است که با عنوان «محیط زیست انسانی» از آن نام برده می شود.

بنا به تعریف برنامه کاری مبارزه با جرایم زیست محیطی سازمان بین المللی پلیس جنایی ، جرایم زیست محیطی عبارتند از نقض قوانین زیست محیطی بین المللی ، ملی و یا توافقنامه هایی که برای اطمینان از حفاظت و ثبات محیط جهان ، منابع زیستی و طبیعی وضع گردیده اند. به نظر حقوقدانان یکی از مصادیق جرایم سازمان یافته فراملی جرایم علیه محیط زیست می باشد. به طور کلی جرائم زیست محیطی را با توجه به ماهیتشان به دو گروه عمده تقسیم بندی می کنند:

الف) جرائم ارتكابی نسبت به جاندار محیط زیست به غیر از انسان که شامل همه جانداران گیاهی و حیوانی می شود.

ب) جرائم ارتكابی نسبت به عناصر بی جان محیط زیست از قبیل آب و هوا، خاک، صدا و آلودگی های شیمیایی و ریختن زباله.

بر اساس کنوانسیون پالرمو مصوب ۲۰۰۰ میلادی، جرایم فراملی جرایمی هستند که توسط گروهی که متشکل از سه نفر یا بیشتر باشد ارتكاب می یابند، جنایت ارتكابی فراملی می باشد، فعالی گروه برای مدتی استمرار داشته باشد و انگیزه نهایی تحصیل منافع مادی باشد.

قانون اساسی در اصل پنجاهم به چایگاه ویژه محیط زیست اشاره کرده است که حفظ محیط زیست به عنوان یک وظیفه عمومی بیان شده است. بررسی سابقه قانون گذاری در خصوص مسائل زیست محیطی در کشورها حاکی از آن است که نخستین قوانین و مقررات مرتبط مانند مواد ۱۷۹ و ۱۸۹ قانون مدنی مصوب

(۱۳۰۷/۲/۱۸) قانون شکار (مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۴) و قانون جنگل ها و مراتع مصوب سال ۱۳۳۸ می باشد؛ این قانون با پیش بینی تاسیس سازمانی با عنوان سازمان جنگلبانی ایران کار مراقبت و حفاظت از جنگل ها و مراتع را برعهده آن قرار می دهد از نکات جالب توجه در این قانون توجه به اصول فنی و علمی در بهره برداری از جنگل ها و مراتع است. قانون شکار و صید (مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶) صرفا در ارتباط با محیط زیست طبیعی بوده است. اولین قانون جامع در خصوص همه ابعاد محیط زیست که تغییرات ساختار تشکیلات سازمان حفاظت محیط زیست را نیز در پی داشت قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست می باشد که در مورخ ۱۳۵۳/۳/۲۸ به تصویب رسید. در قانون برنامه اول توسعه نیز، جهت جلوگیری از آلودگی محیط زیست و جبران خسارت وارده راهکار خاصی در قالب تبصره ۱۳ این قانون لحاظ شده است. به طوریکه یک در هزار در آمد حاصل از فروش تولیدات کارخانجات و کارگاه های کشور به این امر اختصاص یافته و با توجه به اهمیت موضوع با پایان مدت اعتبار قانون اول توسعه، موضوع در بند (د) ماده ۴۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و معرفی آن در موارد معین تکرار شده است.

تجاوز به محیط زیست مفهومی عام است و ممکن است در هر یک از موارد زیر به کار رود و هر یک از اعمال زیر به نوعی تجاوز تلقی می شوند:

۱- تخریب (م ۶۸۷ ق.م.مصوب ۱۳۷۵)

۲- اخلال (ماده ۶۲ قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷)

۳- استفاده غیرمجاز

۴- سرقت (ماده ۶۵۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵)

۵- تصرف (م ۱۳۴ ق.م.مصوب ۱۳۶۲)

۶- بهره گیری خودسرانه (لایحه قانونی راجع به تعقیب اشخاصی که بدون مجوز قانونی به منظور بهره گیری از آب و برق تأسیسات وزارت نیرو اقدام می نمایند بوسیله دادستانی کل انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۵۸)

۷- دخالت غیرقانونی (ماده ۱ لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور مصوب ۱۳۵۹)

۸- دخالت غیرمجاز

حمایت از محیط زیست مستلزم تقنین مقررات قاطع و سیاست جنایی پویایی می باشد؛ به طوری که قوانین و سیاست جنایی مشخص از رفتارهای زیان آور به محیط زیست جلوگیری می نماید. سیاست جنایی تدابیری است که اجتماع در رویارویی با پدیده بزهکاری اعم از پیشگیری یا سزادهی اتخاذ می نماید. سیاست جنایی به چهار قسم تقنینی، قضایی، مشارکتی و اجرایی تقسیم می شود. کشور ایران قائد یک سیاست جنایی جامع و آیین دادرسی مشخص در ارتباط با جرایم محیط زیست است.

در قانون فرانسه تخریب و از بین بردن محیط زیست برای فرد مخرب طبق قاعده تقصیر جرم انگاری می شد فقدان وعدم کارایی رژیم های سنتی مسئولیت مدنی در فرانسه (مبتنی بر تقصیر) ضرورت پیش بینی وتصویب رژیم مسئولیت ویژه خسارات زیست محیطی را مطرح نمود تا بیش از این محیط زیست صرفاً « قربانی» نباشد.

پیشگیری وجبران خسارات وارده بر محیط زیست: این عنوان شرایطی را تعیین می نماید که براساس آنها اجرای اصل پرداخت توسط آلوده ساز و هزینه های معقول برای جامعه وخسارات وارده بر محیط زیست بر اثر فعالیت بهره برداران را جلوگیری وجبران می نماید.

بهره بردار به معنای اشخاص حقیقی یا حقوقی، عمومی یا خصوصی اطلاق می شود که بگونه ای موثر در زمینه های شغلی، فعالیت اقتصادی، انتفاعی یا غیر انتفاعی کنترل یا فعالیت می نماید.

قلمرو اجرایی قانون مربوط به تخریب محیط زیست در قانون فرانسه:

ماده ۱-۱۶۱

یک- براساس عنوان حاضر منظور از خسارات وارده بر محیط زیست هر قسم تخریب مستقیم یا غیر مستقیم قابل اندازه گیری بر محیط زیست است که شامل:

۱- ایجاد خطر خسارات شدید بر سلامتی انسانی یا آلودگی خاکها که ناشی از تولید مستقیم یا غیر مستقیم وآلودگی در سطح یا در خاک وارگانیزمهای ویا میکرو ارگانیزمها نماید.

۲- تأثیر شدیدی بوضعیت اکولوژیکی، شیمیایی، یا کیفیت یا ظرفیت اکولوژیکی آنها بجز موارد پیش بینی شده در عنوان هفتم ماده ۱-۲۱۲ بگذارد.

۳- تأثیر شدیدی بر حفظ، بهبود وضعیت حفاظتی مطلوب

الف- گونه های پیش بینی شده در شماره ۲ ماده ۴ و ضوابط یکم دستورالعمل ۴۰۹/۷۹ شورای اتحادیه اقتصادی اروپا مورخ ۲ آوریل ۱۹۷۹ مربوط به حفاظت از پرندگان وحشی و ضوابط دوم و چهارم دستورالعمل ۴۳/۹۲ شورای اتحادیه اقتصادی اروپا مورخ ۲۱ می ۱۹۹۲ مربوط به حفاظت از سکونتگاههای طبیعی و همچنین گیاهان و جانوران وحشی.

ب- سکونتگاههای گونه های مورد اشاره در شماره ۲ ماده ۴ ضمیمه نخست دستورالعمل ۷۹/۴۰۹ شورای اتحادیه اقتصادی اروپا مورخ ۲ آوریل ۱۹۷۹ مورد اشاره در فوق و همچنین ضمیمه دوم دستورالعمل ۴۳/۹۲ شورای اتحادیه اقتصادی اروپا مورخ ۲۱ می ۱۹۹۲ پیش گفته و همچنین سکونتگاههای طبیعی شمرده شده در ضمیمه نخست همین دستورالعمل (شماره ۹۲/۴۳ مورخ ۲۱ می ۱۹۹۲)

ج- اماکن مربوط به تولید مثل و قلمروهای استراحت گونه های شمرده شده در ضمیمه چهارم دستورالعمل شماره ۹۲/۴۳ شورای اتحادیه اقتصادی اروپا مورخ ۲۱ می ۱۹۹۲ که در فوق به آن اشاره گردید.

۴- تأثیر بر خدمات اکولوژیکی، به معنای تأثیر بر نقش حفاظتی خاکها، آبها، گونه های سکونتگاههای مورد اشاره در شماره ۳ و بهره مندی از یکی از منابع طبیعی یا بهره مندی عموم از آنها، به استثنای خدماتی که برای عموم توسط بهره برداران یا مالکین تدارک دیده شده است.

دو- عنوان حاضر نسبت به خسارات یا خطرات قریب الوقوع خسارات مورد اشاره در بند ۳ الف وارده از موارد ذیل شامل نمیگردد:

۱- اجرای برنامه ها یا پروژه ها، اقدامات، سازه ها و بناها، تأسیسات و همچنین اقدامات و مداخلات در منابع و مناظر در صورتیکه مجوز داشته یا مورد تأیید مطابق شرایط تعیینی توسط ماده ۴-۴۱۴ باشد.

۲- فعالیت مجاز یا تأیید شده در راستای اعمال ماده ۲-۴۱۱ و ماده ۳-۴۱۱ به شرطی که نظامات ناشی از این مواد رعایت گردند.

ماده ی ۲ - ۱۶۱

مقررات عنوان حاضر نسبت به خسارات زیست محیطی و یا خطرات قریب الوقوع ذیل اعمال نمی گردد:

۱- خسارات وارده از مخاصمه مسلحانه، جنگ شهرییا آشوب

۲- خسارات ناشی از فعالیتهای که اساساً در برگیرنده منافع مربوط به دفاع ملی یا امنیت بین المللی بوده، غیر از مواردی که از اعلامیه یا مجوز پیش بینی شده در مواد ۱ - ۲۱۴ تا ۱۰ - ۲۱۴ و عنوان نخست کتاب پنجم تبعیت می نمایند.

۳- خسارات وارده از پدیده های طبیعی با ویژگی استثنایی غیر قابل اجتناب و غیر قابل پیشگیری

۴- خسارات ناشی از فعالیتهای که با هدف حمایت در برابر فجایع طبیعی یا خطرات طبیعی عمده صورت می گیرد.

۵- خسارات ناشی از وقایعی که از رژیم مسؤولیت یا خسارات پیش بینی شده در کنوانسیونهای بین المللی مورد اشاره در ضمیمه ی چهارم دستور العمل / ۳۵CE/ ۲۰۰۴ پارلمان و شورای اروپا، مورخ ۲۱ آوریل ۲۰۰۴ در زمینه ی مسؤولیت زیست محیطی مربوط به پیشگیری و جبران خسارات زیست محیطی.

البته با ملاحظه ی لازم الاجرائی آنها در سرزمین جمهوری فرانسه تبعیت می کننمایند.

۶- خسارات ناشی از فعالیتهای مربوط به معاهده ی مؤسس اتحادیه اروپایی انرژی اتمی یا وقایع و فعالیتهایی که در زمینه ی اجاری کنوانسیونهای مورد اشاره در زمینه ی پنجم دستور العمل / ۳۵ / EC پارلمان و شورای اروپا، مورخ ۲۱ آوریل ۲۰۰۴ حاصل می شود.

۷- خسارات وارده از آلودگی با ویژگی پراکندگی ، مگر اینکه رابطه ی سببیت میان خسارات وارده با خطرات و فعالیتهای متعدد بهره برداران مشخص شده توسط مقامات مورد اشاره در شماره ی ۲ ماده ۲ - ۱۶۵، که ممکن است از بهره بردار تقاضای ارزیابی و ارائه اطلاعات ضروری شده، وجود داشته باشد.

ب: پیشینه پژوهش

در مورد موضوع مورد مطالعه پژوهش هایی با موضوعات زیر توسط پژوهشگرهای گذشته در قالب های مقاله و پایان نامه انجام گرفته است که به با موضوع مورد مطالعه دارای وجوه اشتراک در مباحث مختلف می باشند که به چند مورد اشاره می شود:

- علی امامی (۱۳۸۶) و همکاران در پایان نامه ای با موضوع مطالعه تطبیقی حمایت کیفری از محیط زیست در حقوق ایران و انگلیس به بحث حمایت کیفری از محیط زیست به صورت تطبیقی پرداخته است که نتیجه این پژوهش اینگونه بیان شده : امروزه تخریب محیط زیست به عنوان یکی از پیامدهای فعالیت

های انسانی به معضلی اساسی پیش روی جوامع بشری تبدیل شده است. برای حل این مشکل بشر بر آن شد که بسیاری از فعالیت های خود را تحت قاعده و چارچوب در آورد. در این میان علم حقوق و به ویژه حقوق کیفری نقش مهمی در جهت پیش گیری، کنترل و کاهش صدمات محیط زیستی ایفا خواهد نمود. در این راستا تحقیق حاضر با هدف برجسته کردن نقاط ضعف و قوت نظام حقوقی حمایت کیفری از محیط زیست در ایران به مطالعه تطبیقی این نظام با نظام حقوقی انگلیس به عنوان کشوری توسعه یافته و دارای نظام حقوقی متفاوت از نظام حقوقی ایران پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان می دهد که حمایت کیفری از محیط زیست در نظام حقوقی ایران پیشینه ای طولانی تر نسبت به نظام حقوقی انگلیس دارد. با این وجود در دهه های اخیر و با رشد حساسیت های عمومی نسبت به محیط زیست به عنوان سرمایه بشری، نظام حقوقی انگلیس نسبت به حمایت کیفری از محیط زیست پویاتر و فعال تر عمل نموده است.

- عزیزاده شریفی (۱۳۸۹) با همکاران خود در پژوهشی در قالب پایان نامه به موضوع مطالعه تطبیقی مسئولیت مدنی تخریب محیط زیست در حقوق ایران و اسناد بین الملل پرداخته و اینگونه نتیجه گیری شده که: هدف این پایان نامه پژوهشی است بر مبنای مسئولیت مدنی ناشی از تخریب محیط زیست در حقوق ایران و اسناد بین الملل، تا بر اساس راهکارهای مسئولیت مدنی بتوان از تخریب منابع زیست محیطی جلوگیری نموده و در موارد اعمال تخریبی با استناد به آن از راهکارهای مسئولیت مدنی جبران خسارت مناسب و یا در صورت امکان اعاده به وضع سابق را فراهم نمائیم. بر همین منوال با استفاده از منابع کتابخانه ای و سایتهای اینترنتی، منابع لازم گردآوری شده و با روش تحلیلی - توصیفی به بررسی موضوع پرداخته شده است. نهایتاً چنین نتیجه می گیریم که، مسئولیت مدنی تخریب محیط زیست علاوه بر نقش بازدارندگی نقشی اساسی در جبران خسارات و اعاده وضع به حالت سابق را ایفا می نماید؛ و چون راهکاری نو در طرح مباحث حقوقی در نظم کنونی حقوق زیست محیطی محسوب می شود، در پی ارائه نظریات و راهکارهای نو می باشد، تا بتواند بخش کوچکی از خلاء موجود در نظام مسئولیت مدنی ناشی از تخریب منابع زیست محیطی جامع ما را بیان نموده و امکان استفاده دانشجویان و ادارات و مراجع ذیربط را در عرصه حقوق زیست محیطی را فراهم نماید.

- سمانه طحان پور و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود در قالب پایان نامه به موضوع جرم انگاری تخریب محیط زیست در حقوق بین الملل پرداخته و اینگونه نتیجه گیری شده است که: در حال حاضر تنها ابزار موثر در حمایت از محیط زیست در مقابل اقدامات مخرب افراد و دولت ها حمایت کیفری موثر از این